

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

СФЕРА ДІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Харків, 28 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
К. Ю. Мельника

Харків – 2016

УДК 349.2; 349.3
ББК 67.405(4Укр)
С 91

*Друкується за рішенням оргкомітету відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 23.08.2016 № 88*

С 91 **Сфера** дії трудового права та права соціального забезпечення : матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 жовтня 2016 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2016. – 426 с.

Збірник містить тези доповідей, які присвячені актуальним проблемам сфери дії трудового права та права соціального забезпечення, зокрема правовому регулюванню відносин з проходження служби державними службовцями та службовцями правоохоронних органів; відносин із застосування праці членами господарських товариств, виробничих кооперативів, фермерських господарств тощо.

Для науковців, працівників органів праці та соціального захисту, державних службовців та службовців правоохоронних органів.

УДК 349.2;349.3
ББК 67.9405(4Укр)

*Тези доповідей друкуються мовою оригіналу.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат і прізвищ
несуть автори та їх керівники.*

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2016

УДК 349.3

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

Ярошенко О. М.,

*професор кафедри трудового права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
д-р юрид. наук, професор*

Проголошення України правовою соціальною державою, конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю висувають особливі вимоги до правового регулювання її соціального забезпечення, його якості й ефективності.

У сучасних умовах держава є основним суб'єктом соціальної політики, а тому, визначаючи напрями цієї політики, вона повинна: гарантувати реалізацію прав громадян на соціальне забезпечення; проводити єдину політику в соціальній сфері; забезпечувати прийняття законодавчих актів, що регулюють питання соціального забезпечення; визначати організаційно-правові форми соціального забезпечення та створювати умови для ефективного функціонування відповідної системи; у централізованому порядку визначати умови, порядок надання та розміри пенсій, допомог, пільг та інших видів соціального забезпечення; встановлювати розміри обов'язкових соціально-страхових внесків; визначати бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; встановлювати обов'язкові вимоги щодо створення страхових резервів з метою забезпечення своєчасності і повноти соціальних виплат; переглядати види та розміри соціальних виплат; забезпечувати у разі необхідності дотації страховим фондам з державного бюджету; надавати соціальну підтримку окремим категоріям непрацездатних громадян за рахунок державного та місцевих бюджетів; встановлювати основні види соціальних стандартів; забезпечувати дотримання суб'єктами права соціального забезпечення вимог законодавства; здійснювати у встановлених формах нагляд і контроль за додержанням законодавства про соціальне забезпечення населення.

Таким чином, соціальна держава – це демократична держава, яка здійснює соціальне забезпечення шляхом реалізації активної соціальної політики, що є складовою частиною внутрішньої політики держави, втіленої в ефективних соціальних програмах, проводить правову роботу щодо регулювання соціальних відносин в інтересах

усіх уразливих соціальних груп, на основі принципів справедливості, соціального партнерства та солідарності. Побудова соціальної держави є передумовою і гарантією реалізації конституційного права громадян на соціальне забезпечення.

Право на соціальне забезпечення має певний обсяг та зміст і розкривається в Конституції і законодавстві України. Воно є складником соціально-економічних прав і належить до числа суб'єктивних прав людини, а також захищається безпосередньо в суді. Право на соціальне забезпечення – це визнана Конституцією України, міжнародним співтовариством і гарантована державою можливість людини одержати соціальну допомогу та підтримку для задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб в обсязі, необхідному для гідного життя у тих випадках, якщо внаслідок впливу соціального ризику громадянин із незалежних від нього причин не має джерел і засобів до існування. Соціальне забезпечення є складовою соціального захисту. Разом із соціальним забезпеченням соціальний захист включає ще й гарантії охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, мінімальної оплати праці й інші заходи, які є необхідними для нормальної життєдіяльності людини і функціонування держави.

Соціальне забезпечення в сучасному демократично організованому суспільстві – це сфера перетинання життєво важливих інтересів громадян, яка стосується відносин власності, правових прийомів і засобів їх регулювання, соціальної політики держави й соціально-економічних прав людини. Це царина відбиття таких загальнолюдських цінностей, як рівність, соціальна справедливість, гуманізм, моральні засади цивілізованого суспільства.

В умовах ринкових перетворень, коли кожен індивід самостійно приймає рішення про форму участі в економічному процесі і в основному особисто відповідає за своє благополуччя, соціальному захисту населення належить особливе місце. І хоча роль держави в сучасних умовах змінюється, соціальний захист населення України залишається однією з найважливіших функцій держави. Метою реформування останньої є створення системи гарантованого забезпечення кожному громадянину такого рівня соціального захисту, який відповідав би його трудовому внеску в особистий добробут. Як одне з основних прав громадян, право на соціальне забезпечення гарантується відповідними формами, впровадження яких має забезпечити рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Великого значення набуває вдосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із соціальним захистом, форми й

види якого мають відповідати новим соціально-економічним реаліям.

Поглиблення економічних реформ, насамперед рівноправне існування різних форм власності, свобода підприємництва, вільний вибір видів зайнятості – все це створює принципово нову соціальну, економічну й правову ситуацію і викликає потребу в адекватному соціальному механізмі. Система соціального забезпечення населення має будуватися в такий спосіб, щоб не породжувати так званої зрівнялівки й утриманських настроїв при розподілі і споживанні життєвих благ, а, навпаки, посилювати мотивацію до праці, створювати умови для її найповнішого виявлення. Організація соціального забезпечення ґрунтується на таких засадах:

- соціальне забезпечення в повному обсязі громадян, які працюють за наймом, членів їх сімей і непрацездатних осіб. На громадян, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих творчою діяльністю, членів кооперативів, фермерів, поширюються лише ті види соціального захисту, у фінансуванні яких вони беруть участь згідно з чинним законодавством;

- диференційований підхід до різних соціально-демографічних груп населення залежно від ступеня їх економічної самостійності, працездатності, можливостей підвищення рівня матеріального добробуту, а також умов праці, географічно-кліматичних та екологічних чинників;

- установа зв'язку між результатами праці кожного працюючого і розміром пенсій, рівнем медичних послуг при збереженні гарантованого державного мінімуму соціальних послуг тим, хто їх потребує;

- ефективна праця, трудова активність і підприємницька ініціатива, що в умовах ринкової економіки мають стати джерелом підвищення добробуту громадян. Для непрацездатних осіб гарантується матеріальне забезпечення й соціальне обслуговування за рахунок виплат з Державного й місцевих бюджетів на рівні не нижче визначених державою соціальних стандартів;

- участь у фінансуванні соціального забезпечення держави, роботодавців і громадян. За рахунок бюджетних коштів держава повинна забезпечувати лише мінімально гарантований рівень медичного обслуговування й соціального забезпечення населення, передусім, найменш соціально захищених громадян. Роботодавці й особи, які самостійно забезпечують себе роботою, беруть участь у фінансуванні соціального забезпечення на підставі загальнообов'язкового й добровільного соціального страхування;

– визначення рівня соціальних гарантій на підставі соціальних нормативів. Найважливіші нормативи (рівень прожиткового мінімуму, мінімальні розміри заробітної плати й пенсій тощо) затверджуються Верховною Радою України;

– відповідність рівня соціального забезпечення населення рівню економічного розвитку й фінансових можливостей держави.

Для сучасної України характерно, що реформи відбуваються надто болуче. Найважливіші соціальні досягнення практично виявилися ліквідованими: зведені до мінімуму гарантії у сфері праці й зайнятості; спостерігається зростання безробіття; на порядок денний постало питання все більшого зубожіння населення; зростають ціни; дорожчає медичне обслуговування; виникають проблеми матеріального забезпечення осіб похилого віку; загострюються суперечності між багатими й бідними.

Реформаторську за своєю суттю роль у цих умовах покликано зіграти якісне оновлення законодавства, що впорядковує економічне й соціальне життя в державі, на підставі якого має покращитися правове регулювання та гарантованість реалізації багатьох соціальних прав людини, у тому числі й конституційного права на соціальний захист.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціальне забезпечення перестає бути благодійництвом, що надається більш забезпеченими громадянами менш забезпеченим категоріям населення. Воно також не може розглядатися як право-привілей окремого прошарку суспільства. Соціальне забезпечення, як особливий інститут сучасної демократичної, правової, соціальної держави, є показником соціальної впевненості, виступає гарантією гідного існування й розвитку кожного члена суспільства, здійснюється у відповідних організаційно-правових формах (з чітким визначенням джерел фінансування) залежно від настання певного соціального ризику.

Виходячи з міжнародних правових норм, а також національного законодавства, основними напрямками розвитку соціального забезпечення слід вважати: розроблення і запровадження різноманітних програм соціальних допомог і універсальних систем соціального забезпечення; поліпшення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування; забезпечення гарантованого доступу до медичного обслуговування; розроблення соціальних стандартів, у тому числі критеріїв достатнього рівня життя, та визначення шляхів їх підвищення; створення системи, яка б гарантовано забезпечувала надання допомог і пільг.